

Dr Katarzyna SZYMAŃSKA
Wydział Menedżerski, Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNA – WYBRANE REGULACJE PRAWNE®

Rynek żywności ekologicznej jest najbardziej dynamicznym sektorem produkcji żywności na świecie. Wzrost zamożności społeczeństwa oraz zwiększenie świadomości konsumenta na temat jakości żywności, bezpieczeństwa i jej wpływu na zdrowie wywołują jego rozwój. Aby rynek żywności ekologicznej był bezpieczny i działał sprawnie, musi być uregulowany prawnie.

Słowa kluczowe: żywność ekologiczna, certyfikacja żywności ekologicznej, znakowanie żywności ekologicznej, kontrola.

WSTĘP

Na świecie bardzo szybko wzrasta zainteresowanie żywnością i napojami ekologicznymi. Konsumenti spożywają taką żywność z kilku powodów. Pierwszym z nich jest własne zdrowie. W żywności przetworzonej można znaleźć substancje zapachowe i smakowe, nawozy, konserwanty, barwniki czy ulepszacze [8, 12]. **Zakupom żywności ekologicznej sprzyja również nagłaśnianie wiadomości o szkodliwych praktykach produkcji żywności konwencjonalnej przez producentów tj. soli przemysłowej w żywności, dioksynie w kurczakach, hormonach i antybiotykach stosowanych do produkcji mięsnej.**

Współczesny konsument coraz częściej [7] pyta sprzedawców, czy nabywane produkty zawierają szkodliwe substancje i chętniej kupuje tradycyjnie produkty. Rolnicy i producenci często zaznaczają na opakowaniu, że produkt jest „naturalny”, „zdrowy”, „prosto od chłopca”, „bez konserwantów”, „z najczystszych terenów Polski” i „ekologiczny” [2, 5, 9]. Słowa te czasami nie mają pokrycia w produkowanych artykułach żywnościowych, są często nadużywane przez producentów, którzy używając różnych chwytów marketingowych dla swoich produktów chcą zwiększyć ich sprzedaż.

W rzeczywistości nie wystarczy by rolnik wyhodował marchewkę, kapustę czy inny płód rolny bez stosowania nawozów sztucznych aby produkt był zakwalifikowany do produktów ekologicznych [3]. Taki produkt musi mieć certyfikat wydany przez specjalną jednostkę. Dopiero kiedy fakt produkcji ekologicznej zostanie potwierdzony, producent będzie mógł opatrywać swoją żywność specjalnym znakiem. **Tylko certyfikat jest prawdziwą gwarancją jakości żywności.**

Celem artykułu jest omówienie rozporządzeń i regulacji prawnych wymaganych przy produkcji żywności ekologicznej.

ŻYWNOSĆ EKOLOGICZNA – UNIJNE ROZPORZĄDZENIA

Unijne rozporządzenia dotyczące żywności i rolnictwa ekologicznego mają na celu dopilnowanie, aby żywność ekologiczna zachowała stan możliwie najbardziej zbliżony do naturalnego i jednocześnie zapewniała konsumentowi bezpieczeństwo i pełną identyfikowalność żywności.

Unijne rozporządzenia dotyczące żywności i rolnictwa ekologicznego kładą nacisk na to, by przetwórcy żywności stosowali składniki ekologiczne, jeśli tylko są dostępne. Ponieważ nie każdy składnik pochodzenia rolnego jest dostępny w postaci ekologicznej, rozporządzenie zezwala na zastosowanie ograniczonej liczby zatwierdzonych składników nieekologicznych, pod warunkiem że co najmniej 95% produktu końcowego stanowią składniki pochodzące z rolnictwa ekologicznego.

Produkty żywnościowe zawierające mniej niż 95% składników pochodzących z rolnictwa ekologicznego nie mogą być oznakowane jako ekologiczne, chociaż producent żywności może wymienić składniki ekologiczne w wykazie składników z wyraźnym oświadczeniem wskazującym łączny udział procentowy składników ekologicznych na etykiecie.

Liczba dodatków lub substancji pomocniczych zatwierdzonych w przetwórstwie żywności i dostępnych do wykorzystania w produkcji ekologicznej jest ściśle ograniczona, a wszystkie sztuczne środki aromatyzujące, barwniki oraz składniki zmodyfikowane genetycznie są całkowicie zabronione na podstawie unijnych rozporządzeń dotyczących żywności i rolnictwa ekologicznego.

Przetwórcy żywności ekologicznej są nie tylko poddawani niezapowiedzianym inspekcjom i pobraniem próbek, ale również kontroli przynajmniej raz w roku. Ma to zagwarantować, że przestrzegają przepisów oraz zawsze oddzielnie przechowują, poddają obróbce i przetwarzają ekologiczne i nieekologiczne składniki żywności [14].

W rolnictwie ekologicznym na każdym etapie produkcji, przygotowania i dystrybucji produktów obowiązuje kontrola i certyfikacja wszystkich podmiotów gospodarczych wprowadzających do handlu żywność oznakowaną jako ekologiczna. Funkcjonowanie tego systemu daje konsumentom pewność, że produkty spożywcze znajdujące się na rynku wyprodukowane zostały zgodnie z przepisami obowiązującymi w rolnictwie ekologicznym.

CERTYFIKACJA ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ – POLSKA

Każde z państw członkowskich jest zobowiązane rozporządzeniem w sprawie ekologicznej produkcji żywności do stworzenia procedur kontrolnych oraz do potwierdzania zgodności metod prowadzenia ekologicznej produkcji przez producentów zgodnie z obowiązującymi przepisami określonymi ustawą i rozporządzeniem Rady 2092/91 [13].

Polski system kontroli i certyfikacji został utworzony i funkcjonuje wg zasad określonych w art. 8 oraz art. 9 rozporządzenia Rady EWG 2092/91. Zgodnie z art. 3 ustawy organami i jednostkami organizacyjnymi właściwymi w sprawach kontroli i certyfikacji w rolnictwie ekologicznym są:

- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi – upoważnia jednostki certyfikujące, akredytowane w zakresie rolnictwa ekologicznego, zgodnie z Polską Normą PN-EN 45011 do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności na prowadzenie produkcji metodami ekologicznymi,
- Inspekcja Jakości Handlowej Produktów Rolno-Spożywczych:
 - sprawuje państwowy nadzór nad upoważnionymi jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym, tj. wykonuje kontrole, wydaje i cofa certyfikaty zgodności w rolnictwie ekologicznym,
 - dokonuje kontroli granicznej produktów rolnictwa ekologicznego,
 - upoważnia do przywozu produktów rolnictwa ekologicznego z krajów trzecich nie wymienionych na liście Komisji Europejskiej,
 - przyjmuje zgłoszenia producentów, którzy chcą rozpocząć produkcję metodami ekologicznymi.

Jednostki Certyfikujące akredytowane przez Polskie Centrum Akredytacji.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi upoważnił 11 jednostek certyfikujących do przeprowadzania kontroli oraz wydawania i cofania certyfikatów zgodności na terenie Polski [4, 10]. Są to:

- BIOEKSPERT Sp. z o.o. w Warszawie;
- Jednostka Certyfikacji Produkcji Ekologicznej PNG Sp. z o.o. w Zajączkowie;
- Centrum Jakości AgroEko Sp. z o.o. w Nieporęcie;
- TÜV Rheinland Polska Sp. z o.o. w Warszawie;
- PCBiC S.A. Biuro ds. Badań i Certyfikacji O/w Pile;
- COBICO Sp. z o.o. w Krakowie;
- EKOGRANCJA PTRE Sp. z o.o. w Lublinie;
- AGRO BIO TEST Sp. z o.o. w Warszawie;
- SGS Polska Sp. z o.o. w Warszawie;
- BIOCERT MAŁOPOLSKA Sp. z o.o. w Krakowie;
- Control Union Poland Sp. z o.o. w Warszawie.

Jednostki certyfikujące wydają lub cofają certyfikaty zgodności każdemu podmiotowi gospodarczemu podlegającemu ich kontroli, który w obszarze swojej działalności spełnia wymogi określone w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego. Każda jednostka certyfikująca posiada swój własny numer identyfikacyjny.

Produkt rolnictwa ekologicznego posiada na etykiecie numer certyfikatu zgodności oraz numer i nazwę jednostki certyfikującej (rysunek 1).

Rys. 1. Oznaczenie produktu rolnictwa ekologicznego.

Źródło: Fotografia własna

OCHRONA ŻYWNOŚCI I ROLNICTWO EKOLOGICZNE W POLSCE – REGULACJE PRAWNE

Przepisy prawne dotyczące rolnictwa ekologicznego po raz pierwszy w Polsce zostały wprowadzone ustawą z dnia 18 marca 2001 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. nr 93, poz. 898) [1]. Ustawa ta była wzorowana na przepisach Unii Europejskiej i porządkowała problemy dotyczące stosowania w rolnictwie ekologicznym dozwolonych środków ochrony roślin, nawozów oraz środków poprawiających właściwości gleby.

Następne modyfikacje prawne ustawy związane były z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Została wtedy uchwalona nowa ustawa o rolnictwie ekologicznym, która zapewniła prawidłowe funkcjonowanie regulacji zawartych w [6]:

- Rozporządzeniu Rady EWG 2092/91 z 24 czerwca 1991r. w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 198, 22.07.1991r., z późn. zm.)
- Rozporządzeniu Komisji EWG 94/92 z dnia 14 stycznia 1992r. ustanawiającym szczegółowe zasady wprowadzania w życie uzgodnień dotyczących przywozu z państw trzecich przewidzianych w rozporządzeniu Rady (EWG) 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 011, 17.01.1992r., z późn. zm.)
- Rozporządzeniu Komisji nr 1788/2001/WE z dnia 7 września 2001 r. ustanawiającym szczegółowe zasady wykonania przepisów dotyczących świadectwa kontroli w odniesieniu do przywozu z państw trzecich, na podstawie art. 11 rozporządzenia Rady (EWG) nr 2092/91 w sprawie produkcji ekologicznej produktów rolnych oraz znakowania produktów rolnych i środków spożywczych (Dz. Urz. WE L 243, 13.09.2001 r., z późn. zm.)
- Rozporządzeniu Komisji nr 1452/2003/WE z dnia 14 sierpnia 2003 r. utrzymującym odstępstwo przewidziane w art. 6 ust. 3 lit. a rozporządzenia Rady (EWG) nr 2092/91 w odniesieniu do niektórych gatunków nasion i roślinnego materiału rozmnożeniowego oraz ustanawiającym zasady proceduralne i kryteria dotyczące tego odstępstwa (Dz. Urz. WE L 206, 15.08.2003 r.) [11].

Omawiana ustawa została opublikowana w Dzienniku Ustaw RP Nr 93, poz. 898 z dnia 30 kwietnia 2004 r. i weszła w życie 1 maja 2004 r.

KONTROLA PRODUCENTÓW ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ

Kontrola jest gwarancją wiarygodności producentów i produktów ekologicznych. Jej celem jest sprawdzenie czy cały proces wytwarzania i przygotowania produktu – od producenta do konsumenta – spełnia kryteria ekologicznej produkcji żywności. Kontrola co roku podlega: dokumentacja produkcji oraz wszystkie obiekty gospodarcze związane z produkcją ekologiczną (tj. łąki, pastwiska, pola, wybiegi, budynki inwentarskie, magazyny, urządzenia).

Od 1 stycznia 2011 r. kontrole producentów ekologicznych na rzecz jednostek certyfikujących są przeprowadzane wyłącznie przez osoby, których kwalifikacje są potwierdzone zdawanym co 3 lata egzaminem z posiadanej wiedzy teoretycznej w zakresie rodzajów specjalizacji do dokonywania tych kontroli i które zostaną wpisane do rejestru inspektorów rolnictwa ekologicznego.

W przypadku stwierdzenia przez jednostkę nieprawidłowości, obiekty używane przez dany podmiot do prowadzenia jego działalności mogą być kontrolowane tak często, jak wymagają tego istniejące zagrożenia. Jednostka certyfikująca po stwierdzeniu nieprawidłowości wydaje producentowi zalecenia pokontrolne wskazując nieprawidłowości, które producent powinien wyeliminować w terminie wskazanym przez jednostkę. Dodatkowo, jednostka certyfikująca może wymierzyć producentowi sankcję, która powinna być adekwatna do popełnianego zawinienia. Producenci ekologiczni muszą prowadzić dokumentację i przechowywać dowody potwierdzające fakt, że prowadzona przez nich działalność jest zgodna z przepisami dotyczącymi rolnictwa ekologicznego.

ZNAKOWANIE ŻYWNOSCI EKOLOGICZNEJ

Kiedy ilość wyprodukowanej żywności zaczęła wzrastać i powiększyła się liczba producentów żywności, wystąpiła konieczność specjalnego oznakowania wyprodukowanej żywności ekologicznej. Istotne było także to, by konsument mógł dysponować obiektywnymi informacjami dotyczącymi wartości odżywczej produktu, przeznaczenia i zastosowania [18].

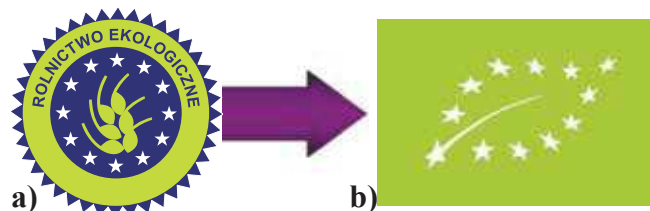
Znakowanie produktu ekologicznego jest symbolem uczciwego handlu i ułatwia rozpoznawanie „podróbek” oraz walkę z oszustami czerpiącymi zyski kosztem uczciwego producenta. Prawo nakazuje, aby etykietowanie nawiązywało do ekologicznych metod produkcji tylko wówczas, gdy:

- przynajmniej 95% składników tego produktu zostało wyprodukowane metodami ekologicznymi,
- produkt spełnia wymogi oficjalnego nadzoru,
- produkt pochodzi bezpośrednio od producenta lub jest przygotowany w zamkniętym opakowaniu,
- na produkcie znajduje się nazwa producenta, firmy przygotowującej produkt lub sprzedawcy oraz nazwa lub kod nadany przez inspekcję.

Graficznym odzwierciedleniem tego, że produkt został wytworzony zgodnie z systemem kontroli i certyfikacji produkcji ekologicznej jest wspólnotowy znak umieszczony na etykiecie produktu oraz napis „rolnictwo ekologiczne – system kontroli WE”. Biorąc do ręki produkt oznaczony w taki właśnie sposób klient jest pewny, że jest to naprawdę żywność ekologiczna.

Na rynku żywności można się zetknąć z dużą ilością znaków ekologicznych. Ich różnorodność wprowadza dezorientację wśród konsumentów, którzy nie wiedzą jakie oznaczenia ma żywność ekologiczna, ponieważ jest znakowana przez kilka instytucji w różny sposób.

Aby wśród klientów żywności ekologicznej nie panował informacyjny chaos, przedstawiciele Unii Europejskiej postanowili wprowadzić jednolite logo żywności ekologicznej, które zastąpi znaki przyznawane przez różne organizacje ekologiczne.

Rys. 2. Znaki rolnictwa ekologicznego Unii Europejskiej:
a) pierwotny,
b) aktualny.

Od 1 lipca 2010 roku logo dla rolnictwa ekologicznego jest obowiązkowe dla wszystkich produktów rolnictwa ekologicznego, produkowanych w każdym z krajów Unii Europejskiej.

Tabela 1. Przykład polskich znaków ekologicznych

Źródło: www.rolnictwoekologiczne.org.pl

Jednolite logo produkcji ekologicznej ma podnosić wiarygodność żywności produkowanej metodami ekologicznymi oraz jej identyfikację na rynku dla całej Unii Europejskiej. Wspólnotowy znak pozwala na odróżnienie produktów ekologicznych dając konsumentom pewność, że kupują produkty ekologiczne.

W Polsce funkcjonuje kilka systemów znakowania produkcji rolnej prowadzonej metodami ekologicznymi [16]. Najbardziej znanym i rozpoznawalnym na rynku krajowym znakiem, kojarzonym z żywnością ekologiczną, jest logo Stowarzyszenia Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „Ekoland” [15]. W powyższej tabeli scharakteryzowane są znaki ekologiczne przyznawane przez polskie jednostki certyfikujące.

W państwach należących do Unii Europejskiej dla oznakowania żywności ekologicznej można stosować logo Unii Europejskiej.

PODSUMOWANIE

Klienci spożywający żywność ekologiczną czują się bezpieczniej mając pewność, że produkcja tej żywności podlega ścisłym regulacjom prawnym, które obejmują cały łańcuch produkcji, począwszy od producenta poprzez przetwórcę, aż do handlu. Relacjom prawnym i kontroli poddawane są wszystkie obiekty gospodarstwa (uprawy, budynki inwentarskie i magazynowe, wybiegi dla zwierząt, maszyny) oraz dokumentacja procesu produkcji (np. dowody zakupu środków produkcji). Pełnozakresowa kontrola w gospodarstwach i przetwórnictwie odbywa się przynajmniej raz w roku. Produkcja ekologiczna obejmuje także certyfikację potwierdzającą specjalne warunki produkcji żywności.

LITERATURA:

- [1] **BOĆ J., NOWACKI K., SAMBORSKA – BOĆ E. 2005.** Ochrona środowiska, Kolonia Limited, Wrocław, 306.
- [2] **GAWĘCKI J., MOSSOR-PIETRASZEWSKA T. 2004.** Kompendium wiedzy o żywności, żywieniu i zdrowiu, Wyd. PWN, Warszawa.
- [3] **Grupa IFOAM UE (IFOAM EU Group), 19-20 października 2006,** Rue du Commerce 124, B-1000 Brussels, BELGIUM, „*Rolnictwo ekologiczne i rozwój obszarów wiejskich w kontekście Strategii Lizbońskiej*”, Seminarium w Brukseli, Bureau de Liaison Bruxelles-Europe.
- [4] **MRiRW,** Rejestr jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym w Polsce, stan na 24.02.2011 r.
- [5] **NEWERLI-GUZ J., ŚMIECHOWSKA M. 2004.** *Żywność ekologiczna w opinii młodych Europejczyków.* Żywnienie Człowieka i Metabolizm, suplement 1, 2, Warszawa, 222-223.
- [6] **NOWICKA B. 2004.** *Regulacje prawne obowiązujące w rolnictwie ekologicznym.* Materiały z seminarium pt.: Rolnictwo ekologiczne – nowe warunki działania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, Krajowa Rada Izb Rolniczych, Warszawa, 8.
- [7] *Sustainable consumption and production,* United Nations Environment Programme, 2003, 46.
- [8] **SZYMAŃSKA K. 2011.** *Czynniki kształtujące podaż na żywność ekologiczną.* Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego, Wydawnictwo WSM, Warszawa, nr 2, 125-130.
- [9] **SZYMAŃSKA K. 2011.** *Rentowność rynku żywności ekologicznej.* Rocznik naukowy, Wydawnictwo WSM, Warszawa, 65.
- [10] **SZYMONA J. 2004.** *Rola jednostek certyfikujących w systemie kontroli w rolnictwie ekologicznym.* Materiały z seminarium pt.: Rolnictwo ekologiczne – nowe warunki działania wynikające z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, Krajowa Rada Izb Rolniczych, Warszawa.
- [11] **Urząd Komitetu Integracji Europejskiej,** www.ukie.gov.pl UKIE 2003.
- [12] **WASZKIEWICZ – ROBAK B. 2002.** *Substancje dodatkowe w rynkowych produktach spożywczych.* Przemysł Spożywczy nr 5.
- [13] www.coreorganic.org: Coordination of European Transnational Research in Organic Food and Farming.
- [14] http://ec.europa.eu/agriculture/organic/files/download-information/information-material/processed_organic_food_pl.pdf.
- [15] www.ekoland.org.pl
- [16] www.rolnictwoekologiczne.org.pl
- [17] www.rolnictwoekologiczne.org.pl
- [18] www.witrynowiejska.org.pl/strona.php?p=677#, 27.05.06, 164.

THE ORGANIC FOOD – PRINCIPLES

SUMMARY

The organic food market is the most dynamical sector of food product on the world. All food sold as “organic” must be produced according to European laws on organic production. These laws require food sold as “organic” to come from growers, processors and importers who are registered and approved by organic certification bodies. All organic food must have a labels.

Key words: organic food, ecolabels, organic certification, organic production.